

VIRO

Tere tulemast soome

Ministry of Economic Affairs and Employment

P.O. Box 32, FI-00023 Government

Tel. +358 29 516 001

www.tem.fi

MEAE guidelines and other publications 27/2018

ISSN 2342-7922 (electronic publications)

ISBN 978-952-327-385-6

Contents: www.infofinland.fi

Design and layout: Sissy Oy

Tere tulemast Soome!

Sinu käes on juhend, mille eesmärgiks on olla sulle abiks Soome sisseelamise algaasis. Juhendis on infot muuhulgas eluaseme küsimusest, töötamisest ja ametiasutustest ning põhiteavet Soome ühiskonnast ja kultuurist. Juhendi andmed on kogutud InfoFinland võrguteenusest, kust saad ka täpsemat teavet juhendi teemade kohta.

Sisserändajate kohanemise edendamiseks on Soomes vastu võetud eraldi seadus. Selle kohaselt antakse igale Soome elama asuvale isikule teavet elust Soomes ja Soome ühiskonnast. Lisaks sellele juhendile pakutakse sulle ka muud nõustamist ja juhendamist, et sinu kohanemine Soomes läheks võimalikult lihtsalt. Paljude küsimuste kohta saad täpsemat infot eeskätt oma kohalikust omavalitsusest või InfoFinland võrguteenuse kohaliku omavalitsuse lehelt.

Soome kultuuriga tasub tutvuda nii lugemise kui eelkõige kogemise teel.

Tere tulemast jagama koos meiega nii argielu kui ka pidupäevi!

Sisukord

1. Soome elama asumine	7
1.1. EL-i kodanikud	7
EL-i kodaniku elamisõiguse registreerimine	7
1.2. Mitte-EL-i kodanikud	8
Soome tööle	8
Soome ettevõtjaks	9
Soome õppima	10
Elamisloa pikendamine	10
1.3. Põhjamaade kodanikud	11
1.4. Elanikuks registreerumine	12
Koduvald Soomes	13
2. Elu Soomes	15
2.1. Soome uue kodumaana	15
Integreerumine Soome ühiskonda	15
Igapäevane elu Soomes	17
Soome sotsiaalne kaitse	19
2.2. Töö ja ettevõtlus	21
Kust leida tööd?	21
Töötaja õigused ja kohustused	22
Ettevõtte asutamine	23
Maksustamine	24
Kui jääd töötuks	25
Soome töökultuur	25
2.3. Soome ja rootsi keel	27
Miks peaksin õppima soome või rootsi keelt?	27
Soome keele õppimine	27
Rootsi keel Soomes	29

2.4. Eluase ja elamine	30
Üürikorter	30
Üürileping	31
Oma korter	32
Kodutus	32
Eluasemetoetus	32
Elaniku õigused ja kohustused	34
Koduohutus	36
Jäätmehooldus ja taaskasutus	38
2.5. Haridus	39
Soome haridussüsteem	39
2.6. Tervis	42
Hädaolukorrad	42
Tervishoiuteenused Soomes	43
Lapse tervis	45
Vaimne tervis	47
2.7. Vaba aeg	48
Raamatukogud	48
Liikumine	48
Liikumine looduses	48
Ühingud	50
3. Teavet Soome kohta	53
3.1. Põhiteave Soome kohta	53
Lühidalt Soomest	53
Soome ajalooost	54
Liiklus Soomes	56
Kultuurid ja usundid Soomes	58
Seadused ja õigused	59
Võrdõiguslikkus ja võrdne kohtlemine	61
Olulised ametiasutused	63

1. Soome elama asumine

1.1. EL-i kodanikud

Kui oled EL-i liikmesriigi, Liechtensteini või Šveitsi kodanik, ei vaja sa Soome tulekuks elamisluba ega viisat. Võid tulla Soome, kui sul on kehtiv isikut tõendav dokument või pass. Sul on õigus Soome kodanikega võrdsetel alustel teha Soomes tööd, tegutseda ettevõtjana või õppida. Sa pead ise tagama oma toimetuleku Soomes.

Kui kavatsed viibida Soomes üle kolme kuu, pead taotlema Migratsiooniametis EL-i kodaniku elamisõiguse registreerimist. Taotlus tuleb esitada hiljemalt kolme kuu jooksul riiki saabumise päevast.

Kui asud Soome elama alaliselt aastaks või sellest pikemaks ajaks, pead registreerima oma elukoha ka magistraadis.

EL-i kodaniku elamisõiguse registreerimine

Migratsiooni ameti tehtud registreerimine ei ole sama, mis oma elukoha registreerimine rahvastikuregistris (väestötietojärjestelmä) magistraadis. Oma elamist ei pea registreerima Migratsiooni ametis, kui viibid Soomes katkematult alla kolme kuu. Kolmekuulise viibimise kestust arvutatakse alati alates sellest hetkest, kui oled käinud väljaspool Soome piire.

1.2. Mitte-EL-i kodanikud

Soome tööle

Kui tuled Soome tööle, vajad elamisluba. Enne elamisloa saamist tuleb sul leida Soomest töökoht. Kui oled töökoha leidnud, võid taotleda elamisluba. Elamisluba tuleb taotleda enne Soome tulemist.

Vajad kas töötaja elamisluba (työntekijän oleskelulupa) või muud elamisluba töötamiseks. Loa tüüp sõltub sellest, millist tööd hakkad tegema.

Kui sa ei tohi töötada muu elamisloaga või ilma elamisloata, vajad töötaja elamisluba (työntekijän oleskelulupa). Kõikide tööde puhul ei ole sul töötaja elamisluba vaja. Immigratsiooniameti veebilehelt saad kontrollida, millist elamisluba vajad.

Immigratsiooniamet otsustab, kas sulle antakse elamisluba. Loa saamiseks on vajalik ka töö- ja ettevõtlusbüroo alamotsus.

Töötamine muu elamisloa alusel

Kui sul on juba olemas Soome elamisluba mingil muul alusel, näiteks peresidemete alusel, võib sinu loaga kaasneda ka töötamisõigus. Sel juhul ei vaja sa eraldi elamisluba töötamiseks. Oma elamisloalt ja elamisloaotsusest saad kontrollida, kas sul on Soomes töötamise õigus.

Soome ettevõtjaks

Soomes võib ettevõtte luua igaüks, kellel on alaline elukoht mõnes Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) riigis. Loa vajadus ei sõltu sinu kodakondsusest, vaid sellest, kus on sinu elukoht.

Ettevõtja elamisluba

Kui soovid Soomes ettevõtjana töötada, vajad ettevõtja elamisluba.

Ettevõtjad on:

- iduettevõtja;
- füüsilisest isikust ettevõtja ehk FIE;
- täisühingu täisosanik;
- usaldusühingu vastutav täisosanik;
- sellise ühistu liige, millel on piiramatu lisamaksu kohustus (liikmete vastutus ühistu võlgade eest pankroti- või likvideerimismenetluses);
- aktsiaseltsis juhtival positsioonil (tegevdirektor või juhatuse liige) töötav aktsionär või muus ühenduses juhtival positsioonil töötav isik.

Et saaksid ettevõtja elamisloa, pead ise oma Soomes asuvas ettevõttes töötama.

Soome õppima

Kui tuled Soome õppima kauemaks kui 90 päevaks, vajad elamisluba õpingute alusel. Ilma elamisloata võid Soomes õppida alla 90 päeva.

Enne seda, kui saad taotleda elamisluba, pead leidma Soomes õppekoha. Aktsepteeritavad õppeasutused on põhikoolile järgnevad õppeasutused, milleks on näiteks ülikoolid, kõrgkoolid ja kutseõppeasutused.

Õppekoht peab vastama ühele järgmistest tingimustest:

- sinu õpingud lõppevad kutse või diplomi/kraadi saamisega;
- sa osaled õppeasutuste vahelises või muus vahetusprogrammis;
- sa läbid diplomi-/kraadiõppega seotud täiendõpet või omandad eriharidust.

Elamisloa pikendamine

On tähtis, et taotled elamisloa pikendamist enne kui su eelmine elamisluba lõppeb. Kui su eelmine elamisluba lõppeb taotluse menetlemise ajal, võid viibida Soomes ja sul on tavaliselt ka õigus taotluse menetlemise ajal tööd teha. Kui sa taotled elamisloa pikendamist alles pärast su eelmise elamisluba lõppemist, võid viibida Soomes taotluse menetlemise ajal, aga sul ei ole õigust tööd teha enne kui saad uue elamisloa.

1.3. Põhjamaade kodanikud

Kui oled mõne Põhjamaa kodanik, ei vaja sa Soome elamisluba. Sul on õigus Soomes töötada, ettevõtjana tegutseda ja õppida.

Kui asud elama Soome, tuleb sul esitada kolimisteatis ja registreerida oma elukoht magistraadis (maistraatti). Pane tähele, et magistraadis pead käima isiklikult. Kolimisteatis tuleb esitada hiljemalt üks nädal pärast kolimispäeva.

Registreerimiseks vajad kehtivat ametlikku isikutunnistust, kus on ära toodud kodakondsus, või passi.

1.4. Elanikuks registreerumine

Kui oled asunud elama Soome, pead käima elukohajärgses magistraadis (maistraatti). Enne magistraati tulekut võid ära täita registreerimisteatise, mis on leitav veebilehelt maistraatti.fi. Saad selle täita ka magistraadis. Magistraadis registreeritakse sinu andmed Soome rahvastikuregistrisse. Kui tingimused on täietud, võid saada magistraadist ka Soome isikukoodi, kui sa ei ole saanud seda juba siis, kui migratsiooniamet väljastas sulle elamisloa või registreeris sinu kui EL-i kodaniku elamisõiguse.

Kui vajad isikukoodi töötamiseks, võid selle saada ka maksubüroost.

Magistraadis selgitatakse välja, kas sulle saab registreerida koduvalla (koti-kunta).

Kui lähed magistraati, võta kaasa vähemalt järgmised dokumendid:

- pass või
- muu isikut tõendav dokument, kus on ära toodud kodakondsus (kui oled mõne EL-i riigi või Põhjamaade kodanik)
- legaliseeritud abielutunnistus (kui oled abielus)
- legaliseeritud laste sünditunnistused (kui sul on alla 18-aastasi lapsi)
- elamisluba (kui vajad elamisluba Soomes)
- EL-i kodaniku elamisõiguse registreerimistunnistus (kui oled EL-i kodanik ja kui vajad registreeringut)
- tööleping või tõend õpingute kohta (kui sul pole EL-i kodaniku elamisõiguse registreeringut)

Soome isikukood

Isikukood (henkilötunnus) on 11 märki pikkune sünniajast ja soolisest kuuluvusest koosnev numbrijada. Isikukoodi vajad näiteks töödandja või õppeasutuse jaoks. See lihtsustab ka asjaajamist erinevates ametiasutustes.

Kui sulle antakse Soome isikukood, tuleb sinu andmed registreerida Soome rahvastikuregistris. See tähendab, et rahvastikuregistris registreeritakse sinu olulisemad isikuandmed. Sellised andmed on näiteks nimi, sünniaeg, kodakondsus, sugu ja aadress.

Koduvald Soomes

Omavalitsused pakuvad elanikele mitmeid teenuseid. Omavalitsused pakuvad näiteks tervishoiuteenuseid ja laste päevahoidu. Kui sul on Soomes koduvald (kotikunta), on sul üldiselt õigus kasutada selle valla teenuseid.

Tasub välja uurida, kas sinul ja su pereliikmetel on Soomes õigus koduvallale. Õigus koduvallale Soomes on reguleeritud vastavalt koduvalla seadusele. Elukohajärgsesse magistraadis (maistraatti) saad välja selgitada, kas sul on Soomes õigus koduvallale.

2. Elu Soomes

2.1. Soome uue kodumaana

Integreerumine Soome ühiskonda

Integreerumine (kotoutuminen) tähendab seda, et asud Soome elama ja õpid Soome ühiskonnas tegutsema. Integreerumisele aitab kaasa näiteks see, kui

- õpid keelt,
- leiad töö- või õppimiskoha,
- lood kontakte Soome ühiskonnas.

Soomes on spetsiaalseid teenuseid, mis aitavad sul kohaneda, tööd leida ja keelt õppida. Sellised teenused on näiteks esialgne kaardistamine (alkukartoitus), integreerumisplaan (kotoutumissuunnitelma) ja integreerumiskoolitus (kotoutumiskoulutus). Kui koos sinuga asuvad Soome elama sinu pereliikmed, võib ka neil olla õigus integreerumisteenustele. Oluline on see, et sa enda integreerimisele ka ise aktiivselt kaasa aidad.

Integreerumist edendavad teenused

Immigrantide nõustamine

Töö- ja ettevõtlusbüroodes (työ- ja elinkeinotoimisto) ning omavalitsustes on immigrantide nõustajad, kes aitavad sind Soome integreerumisel. Nõustajatelt saad teavet näiteks järgimiste teemade kohta:

- integreerumine ja sellega seotud teenused,
- tööelu,
- koolitus ja õppimine.

Esialgne kaardistamine (alkukartoitus)

Esialgse kaardistamise eesmärk on hinnata seda, milliseid teenuseid vajad integreerumise edendamiseks. Esialgse kaardistamise käigus selgitatakse välja näiteks sinu haridus, töökogemus ja keeleoskus. Esialgne kaardistamine tehakse töö- ja ettevõtlusbüroos (työ- ja elinkeinotoimisto) või kohalikus omavalitsuses. Seda võidakse teha ka mõnes muus kohas, näiteks õppeasutuses. See sõltub sellest, millise omavalitsuse piirkonnas elad.

Esialgset kaardistamist võid paluda näiteks töö- ja ettevõtlusbüroost või oma koduvalla sotsiaalbüroost. Immigrantide nõustajatelt saad lisateavet esialgse kaardistamise ja selle organiseerimise kohta sinu koduvallas.

Integreerumisplaan (kotoutumissuunnitelma)

Kui vajad integreerumisel toetust, koostatakse sulle peale esialgset kaardistamist integreerumisplaan. Integreerumisplaan koostatakse alati sellisele immigrandile, kes

- on töötü töötotsija või
- saab toimetulekutoetust või
- on alla 18-aastane, kellel ei ole Soomes hooldajat.

Integreerumisplaan on nende abinõude plaan, mis aitavad kaasa sinu integreerumisele. Integreerumisplaan võib sisaldada näiteks soome keele õppimist, muid õpinguid või tööpraktikat. Integreerumisplaan võid koostada koos töjõunõustajaga töö- ja ettevõtlusbüroos ehk TE-büroos (TE-toimisto) või koos sotsiaaltõtajaga sotsiaalbüroos.

Integreerumisplaan tuleb teha hiljemalt kolme aasta jooksul alates sellest, kui saad esimese elamisloa või elamisõiguse registreeringu. Integreerumisplaan kestvus sõltub sellest, kui kaua vajad integreerumisel tuge. Integreerumisplaan kestab maksimaalselt kolm aastat. Teatud erijuhtudel võib selle pikkuseks olla viis aastat.

Kui sulle on koostatud integreerumisplaan, siis on tähtis, et sa seda järgid.

TE-büroo, Kela või kohalik omavalitsus selgitab välja, kas sul on õigus saada integreerumisplaaniperioodi eest töötutoetust või toimetulekutoetust.

Kui sul on töökoht, võib sul olla võimalus saada integreerumisel abi oma tööandjalt. Tööandja võib näiteks tasuda sinu soome keele kursuse eest. Tööandja võib vahel aidata ka mõningate praktiliste asjade korraldamisel, nagu näiteks korteri leidmisel. Küsi lisateavet oma tööandjalt.

Integreerumiskoolitus (kotoutumiskoulutus)

Kui integreerumisplaan on koostatud, võid osaleda integreerumiskoolitusel. Integreerumiskoolitust organiseerivad omavalitsused, töö- ja ettevõtlusbürood ja mitmed õppeasutused. Töö- ja ettevõtlusbüroo või omavalitsus suunab sind integreerumiskoolitusele. Integreerumiskoolitus koosneb üldjuhul soome või rootsi keele õpingutest. Koolitusel tutvud ka Soome ühiskonna, kultuuri ja tööeluga.

Igapäevane elu Soomes

Pangakonto

Oma rahaasjade eest hoolitsemiseks vajad pangakontot. Sul tasub võrrelda erinevate pankade teenuseid ja hindasid, et leida endale soodsaim variant.

Kui avad pangakonto, vajad passi, välismaalase ID-kaarti või muud ametlikku isikut tõendavat dokumenti. Kui sul ei ole passi või välismaalase ID-kaarti, tasub sul kontrollida, millist isikut tõendavat dokumenti pank aktsepteerib. Mõned pangad aktsepteerivad välismaalase passi, mille Soome ametivõimud välja andnud on, pagulase reisidokumenti või muud isikut tõendavat dokumenti, mida on võimalik reisidokumendina aktsepteerida. Teatud olukordades võib pank nõuda ka muud selgitust isiku tuvastamise kohta, kui su dokumendis on mäрге selle kohta, et su isikut ei ole olnud võimalik kindlaks teha.

Kui avad pangakonto, tasub sul taotleda ka internetipanga tunnuseid. Internetipanga tunnuste abil võid ajada näiteks mitmeid asju ametiasutustega veebis. Tunnuseid puudutavad siiski rangemad nõuded kui konto avamist. Teatud olukordades ei ole sul seega võimalik internetipanga tunnuseid saada, hoolimata sellest, et sul on pangakonto.

Välismaalase ID-kaart

Politsei saab väljastada sulle välismaalase ID-kaardi, kui sinu isik on tuvastatud ja sinu isik on usaldusväärset tõendatud. Sinu isikut saab kontrollida isikut tõendava dokumendi alusel. Kui sul sellist dokumenti ei ole, võidakse sinu sõrmejälgi võrrelda elamisloakaardile või elamiskaardile kantud sõrmejälgedega. Peale selle eeldatakse, et:

- sul on kehtiv elamisluba või elamiskaart või sinu elamisõigus on registreeritud;
- sul on koduvald Soomes ja
- sinu andmed on kantud rahvastikuregistrisse.

Kindlustused

Elamise jaoks tasub võtta kodukindlustus. Kodukindlustus hüvitab näiteks kahjustusi, mis juhtuvad su mööbliga ja muude asjadega. Kodukindlustusi müüvad kindlustusettevõtted. Kui sul on kasutuses oma auto, pead sa sea-dusejärgselt võtma liikluskindlustuse.

Telefon

Kui ostad Soomest telefoniliitumise, saad Soome telefoninumbri. Telefoniliitumisi pakuvad mitmed ettevõtted. Kui avad liitumise, vajad Soome isikukoodi ja sul peab olema aadress Soomes. Sa pead tavaliselt esitama ka maksukäitumise andmed ehk andmed selle kohta, et oled oma arved ära maksnud ja sinul ei ole krediidihäiremärget. Muidu pead sa maksma liitumise eest ettemakse.

Võid ka prepaid liitumise osta. Siis ei vaja sa Soome isikukoodi ja aadressi Soomes. Prepaid kaardile on eelnevalt laetud teatud summa, mille ulatuses saad helistada. Prepaid liitumisi saad osta näiteks R-kioskitest, teatud supermarketitest või internetist.

Internet

Soomes saab palju asju ajada interneti vahendusel. Tihti saab ametiasutuste või ettevõtetega asju ajada nende veebilehekülgede kaudu. Internetiühendus tasub hankida võimalikult peatselt pärast seda, kui oled Soome elama asunud.

Saad endale koju internetiühenduse, kui sõlmid lepingu internetiteenusepakkujaga. Teenusepakkujate hindu tasub võrrelda enne kui sõlmid lepingu. Soomes tegutseb mitmeid ettevõtteid, kes pakuvad mitmeid erinevaid internetiühendusi. Selliseid ettevõtteid leiad näiteks veebi otsingumootorite kaudu, kui kirjutad otsingumootori tekstiväljale "internetliittymä" (internetiliitumine). Ühenduste hinnad vahelduvad palju.

Soome sotsiaalne kaitse

Kela hoolitseb rahvapensioni, lapsetoetuse, põhitöötuskaitse, haigus- ja vanemapäevarahade, toimetulekutoetuse ning taastusravi eest. Kela hoolitseb ka nende raviteenuste hüvitamise eest, mida tasutakse erameditsiiniteenuste eest.

Kela toetuste alused on seaduses sätestatud. Soome sotsiaalse kaitse alla kuulumist tuleb eraldi taotleda. Ka iga toetust tuleb eraldi taotleda. Kui Kela teeb otsuste teatud toetuse andmiseks, vaadeldakse selleks eraldi iga konkreetse taotleja elusituatsiooni.

Taotlejate elusituatsioon ja toetuse vajadus on sageli väga erinevad. Seetõttu varieeruvad ka toetuse suurus ja alused. Tee alati selgeks enda olukord.

Avalikud tervishoiuteenused ja sotsiaalteenused kuuluvad Soomes kohalike omavalitsuste vastutusalasse.

Põhireegel on see, et kui elad alaliselt Soomes, kuulud Soome sotsiaalse kaitse alla ja võid saada Kela toetusi. Seadus defineerib, mida tähendab alaline elamine.

Ka Soomes töötamise kaudu võivad laieneda sulle Soome sotsiaalse kaitse õigused.

Kas kuulud sotsiaalse kaitse alla ja saad toetusi? Seda mõjutab asjaolu, kas asud Soome elama

- mõnest Põhjamaa riigist
- mõnest Euroopa Liidu (EL) või Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) riigist või Šveitsist või
- riigist, kellega Soomel on sõlmitud sotsiaalkindlustusleping.

EMP riigid on EL-i liikmesriigid ning Norra, Island ja Liechtenstein.

Lisaks mõjutab seda, kas kuulud sotsiaalse kaitse alla ja saad toetusi ka see, kas asud Soome elama näiteks

- töötaja või ettevõtjana
- õppurina
- pereliikmena
- lähetatud töötajana.

Soome on sõlminud mõnede riikidega sotsiaalkindlustuslepingud. Need riigid on Põhjamaad (Rootsi, Taani, Norra ja Island), Ameerika Ühendriigid, Kanada ja Quebec, Tšiili, Iisrael, India ja Austraalia. Lepingud puudutavad peamiselt pensioneide. Osa lepingutest puudutab ka raviteenuseid. Kui tuled nendest riikidest, siis kontrolli Kelast, kas lepingud mõjutavad sinu sotsiaalset kaitset.

2.2. Töö ja ettevõtlus

Kust leida tööd?

Vabad töökohad

Otsi vabasid töökohti interneti tööportaalidest, ajalehtedest või sotsiaalmeedia (nt Facebook ja LinkedIn) kaudu. Tööportaalid leiad, kui sisestad otsinguaknasse „avoimet työpaikat” (vabad töökohad).

Loo endale võrgustikke ja hoia oma teadmised ja oskused värsked

Töö otsimisel võib võrgustikest kasu olla. Tee selgeks oma võrgustikud ja kasuta neid ära. Üheks osaks sinu võrgustikust võivad olla ka õpetajad, õpingukaaslased, tuttavad, endised töökaaslased ja ülemused.

Ole aktiivne. Hoia oma teadmised ja oskused värsked, jälgi oma valdkonna sündmusi ja uudiseid, käi soome keele kursustel ja täiendkoolitustel ning arenda oma varasemaid teadmisi ja oskusi.

Kasuta tööotsimisel ära sotsiaalmeedia võimalusi

Interneti sotsiaalmeediakeskkonnad nagu Facebook ja LinkedIn on head tööotsingukanalid. Paljud tööandjad kasutavad suhtluskanalina ka Twitterit. Võid otsida nendest keskkondadest teavet vabade töökohtade kohta ja ehitada üles oma kutsealale keskenduvaid võrgustikke. Sealt võid saada olulist teavet eri organisatsioonide tegevuse ja eri valdkondade päevakohaste teemade kohta ning vestlustes osaleda.

Ole tööandjatega otsekontaktis

Võid olla otsekontaktis sulle huvi pakkuvate organisatsioonidega ja küsida, kas neil on vabu töökohti. Suure osa töökohtade puhul on tegemist peidetud tööpakkumistega. Nendele töökohtadele ei saa avalikult kandideerida, vaid tööandjad otsivad töötajaid oma võrgustike kaudu. Võid helistada otse tööandjale või saata e-kirjaga avatud tähtajaga töökohale kandideerimise avalduse. Sageli on sul võimalus saata avatud tähtajaga töökohale kandideerimise avaldus ka ettevõtte veebilehe kaudu.

Töövahendusteenused

Võid otsida tööd ka selliste ettevõtete kaudu, kes pakuvad töövahendusteenuseid. Töö võib olla lühiajaline, kuid võid selle kaudu saada kasulikke kogemusi ja saad laiendada oma võrgustikku. Sõlmid lepingu ettevõttega, kes saadab sind teise tööandja juurde tööle. Samuti on sul võimalik sellise ettevõtte kaudu leida alalist tööd.

Ole iseendale tööandjaks ja tööta vabakutselisena või ole ettevõtja

Vabakutseline töö tähendab seda, et teed ilma püsiva töösuhteta tööd mitmele tööandjale. Vabakutseline peab ise oma tulumaksu ja pensionimaksete eest hoolitsema.

Tööotsinguid toetab töö- ja ettevõtlusbüroo

Töö- ja ettevõtlusbüroo ehk TE-büroo (TE-toimisto) juhendab sind tööotsingutel ja annab teavet vabade töökohtade ja koolitusvõimaluste kohta.

Saad ennast TE-büroo kliendiks registreerida kas kohalikus TE-büroos või TE-büroo veebilehel. Kui oled töötu tööotsija, koostatakse sulle sinuga koos integreerumisplaan või tööhõiveplaan. Kui teed osalise tööajaga tööd või veidi tööd, siis TE-büroo hindab, kas sul on õigus saada samal ajal töötutoetust.

Töötaja õigused ja kohustused

Soomes on töötajal õigus:

- kollektiivlepingule vastavale palgale ja teistele miinimumtingimustele
- lepingute ja seadustega tagatud kaitsesele
- organiseeruda
- tervislikule ja ohutule töökeskkonnale

Töötajal on kohustus:

- teha tööd hoolikalt
- pidada kinni kokkulepitud tööaegadest
- järgida juhtkonna juhiseid
- keelduda tööandjaga konkureerivast tegevusest
- hoida äri- ja ametisaladust
- arvestada tööandja huvisid

Töönõustamine immigrandidele

Kui sul on tööga seoses küsimusi või probleeme, võid pöörduda immigrandidele mõeldud töönõustamise poole. Nõustab Soome Ametiühingute Keskkorganisatsioon SAK. Võid saada nõu, isegi kui sa ei ole ametiühingu liige. Jurist vastab näiteks töölepingu, palga või tööaegadega seotud küsimustele. Tasuta nõu saab soome või inglise keeles.

Töönõustamisteenust osutatakse teisipäeviti ja kolmapäeviti 9–11 ja 12–15.

Telefon: (09) 0800 414 004 E-post: [workinfinland\(at\)sak.fi](mailto:workinfinland(at)sak.fi)

Ettevõtte asutamine

Ettevõtte asutamise põhilised etapid:

- Mõttele välja hea äriidee
- Koosta äriplaan
- Korralda finantseerimine
- Vali ettevõtte liik
- Selgita välja, milliseid lubasid vajad
- Esita avaldus äriregistrile ja maksuametile
- Hoolitse kindlustuste eest
- Korralda raamatupidamine

Ettevõtlus nõuab oskusi ja koolitust. On oluline, et tunned hästi oma tegevusvaldkonda ja ettevõtluse alaseid seadusi. Ka oma klientide ja müügivõtete tundmine on tähtis. Pea meeles, et ettevõtlus on seotud ka riskidega. Vajalik on piisav finantseerimine ning hoolikas planeerimine.

Maksustamine

Soomes maksad palgast tulumaksu (tulovero). Maksad maksu ka näiteks nendest tuludest:

- töötuspäevarahad
- vanemapäevarahad
- pensionid
- õppetoetus

Maksurahadega tasuvad riik ja omavalitsused näiteks:

- tervishoiu
- hariduse
- päevahoiu
- riigikaitse eest

Soomes on progressiivne maksustamine. See tähendab seda, et suurest palgast makstakse suurem osa makse kui väiksemast palgast. Maksuprotsent (veroprocentti) arvutatakse Soomes igale inimesele eraldi. Abikaasa tulud ei mõjuta sinu maksuprotsenti. Võid arvestada oma maksuprotsendi Maksuameti arvestiga.

Tööandja maksab maksud otse sinu palgast. Selle jaoks vajab tööandja sinult tulumaksukaarti. Maks, mis makstakse otse palgast, on ettemaksuna kindlalt tulumaks (ennakonpidätys). Maksuamet arvutab pärast iga aastat, kas tuludest on makstud piisavalt makse. Kui makse on makstud liiga palju, saad maksutagastust (veronpalautus). Kui makse on makstud liiga vähe, oled sunnitud maksma jääkmaksu (jäännösvero).

Kontrolli palgaarvestuslehel ja tuludeklaratsioonist (veroilmoitus), et tööandja on sinu palgast maksud tasunud. Säilita palgakviitungid. Kui maksu ei ole makstud, oled sunnitud selle tagantjärele tasuma.

Maksudele lisaks maksab tööandja sinu palgast kindlustusmakse näiteks töötuskindlustusmakse ja haigestumiskindlustusmakse.

Kui jääd töötuks

Kui jääd töötuks, registreeri ennast TE-büroos hiljemalt esimesel töötuspäeval. Kui kuulud Soome sotsiaalkaitse alla, saad taotleda töötutoetust. Sul on õigus saada töötutoetust kõige varem alates sellest kuupäevast, mil oled ennast töötuks registreerinud. Pea meeles registreerida ennast ka kohe peale õpingute, töäjookoolituse või toetatud tööhõiveperioodi lõppu.

Ainult EL-i riikide, Norra, Islandi, Liechtensteini ja Šveitsi kodanikud saavad registreeruda tööotsijaks võrguteenuse kaudu. Kui sa oled mingi muu riigi kodanik, pead sa TE-büroos tööotsijaks registreeruma.

Kui lähed TE-büroosse, võta kaasa:

- kõik töö- ja õpingutunnistused
- pass, kus on sinu elamisluba

TE-büroo vaatab läbi sinu esitatud andmed. Töötu toetust võib saada teatud tingimustel ning TE-büroo selgitab välja, kas need tingimused on sinu puhul täidetud. Seejärel väljastab TE-büroo asja kohta otsuse sellele ametiasutusele, kes toetust maksab ehk töötukassale või Kelale.

Soome töökultuur

Võrdne kohtlemine ja võrdõiguslikkus tööelus

Soome seaduste kohaselt on töökohtades keelatud igasugune diskrimineerimine. Tööandja peab hoolitsema selle eest, et töökohal järgitaks võrdse kohtlemise ja soolise võrdõiguslikkuse põhimõtteid.

Omaalgatuslikkus ja vastutustundlikkus

Tööde suhtes lepitakse tavaliselt kokku ühistel koosolekutel ja ühiselt kokkulepitust peetakse kinni. Ülemus annab töötajale tööülesanded ja ootab, et töötaja võtab iseseisvalt vastu töö teostamise üksikasju puudutavad otsused. Kui töötaja ei oska või ei saa antud tööülesannet teostada, küsib ta otse juhiseid kas teistelt töötajatelt või ülemuselt.

Usaldusväärsus ja ajagraafikutest kinnipidamine

Soome töökultuuris on tähtis kokkulepitud asjadest kinni pidada. Kui midagi on koos otsustatud, siis töötajad ja tööandja oletavad, et igaüks teeb nii, nagu kokku on lepitud.

Soomes on tähtis kellaajast kinni pidada. Tööle tuleb tulla täpselt kokkulepitud ajal. Kell 8.00 tähendab täpselt kell 8.00, mitte kell 8.10. Hilinemine on ebaviisakas, sest teised peavad hilineja järel ootama. Kui tead, et jääd tööle hiljaks, teavita sellest oma ülemust.

Paljudes töökohtades on paindlik tööaeg ja tööle võib tulla näiteks kella 7–9 vahel ja lahkuda kella 15–17 vahelisel ajal. Kui töökohal on paindlik tööaeg, peab töötaja ise selle eest hoolt kandma, et tema tööaeg vastaks kokkulepitud tööaja pikkusele.

Suhtlusstiil

Soomlased räägivad üldjuhul asjadest otse ning otseütlemist ei peeta ebaviisakuseks. Otsekohene suhtlusstiil on tavaline ka tööol. Kui näiteks tööülesande täitmiseks jääb aega väheks, tuleb seda ülemusele otse öelda. Koosolekutel ja nõupidamistel võib peale tervitamisest minna kohe asja juurde.

Soome töökultuuris on kõnetamine mitteametlik. Enamikus töökohtades kõik töötajad sinatavad üksteist ametipositsioonist olenemata.

Usu mõju tööelule

Paljud soomlased on ristitud, kuid ei ole sügavalt usklikud. Kultuuris järgitakse siiski tänapäevani mitmeid kristlikke kombeid. Tööelus ilmneb usu mõju mitmete töötajatele antavate vabade päevadena. Kristlikud pühad, nagu jõulud ja lihavõtted, on riiklikud pühad.

2.3. Soome ja rootsi keel

Miks peaksin õppima soome või rootsi keelt?

90 protsenti soomlastest räägib emakeelena soome keelt. 5 protsenti soomlastest räägib emakeelena rootsi keelt.

Kui kaalud, kas õppida soome või rootsi keelt, siis arvesta sellega, kumba keelt sinu elukohas ja lähiümbruses räägitakse.

Soome keele oskus on vajalik enamikus töökohtades. Kui soovid Soomes õppida, vajad tõenäoliselt soome keele oskust.

Soome või rootsi keelt tasub õppida isegi siis, kui sul ei ole kavatsust elada riigis pikka aega. Kuigi inglise keelt osatakse Soomes üsna hästi, on soome või rootsi keele oskusest sulle palju kasu.

Kui oskad keelt, on sul kergem Soomes hakkama saada ja Soomes kohaneda. Sul on lihtsam ametkondades asju ajada, uudiseid jälgida, tutvuda inimestega ja leida sõpru.

Õpid keelt kõige paremini siis, kui julged seda rääkida. Alati ei pea kõigest aru saama, piisab, et mõistad olulisimat. Astu julgelt sellistesse situatsioonidesse, kus saad rääkida soome või rootsi keelt.

Soome keele õppimine

Soome keele õpe täiskasvanutele

Soome keele kursuste kohta leiad teavet näiteks rahvaülikoolidest, ülikoolidest ja suveülikoolidest. Küsi lisateavet immigrantide nõustamiskeskusest, oma piirkondliku haridusosakonna ametnikelt või kohalike õppeasutuste koolitusnõustajatelt.

Mõnes piirkonnas on teave kursuste kohta kogutud ühte kohta. Näiteks Helsingi, Tampere ja Turu piirkonna soome keele kursuste kohta saad teavet teenusest Finnishcourses.fi.

Kui oled töö- ja ettevõtlusbüroo klient, võid saada koha soome keele kursuste TE-büroo kaudu. Seda, millist keeleõpet vajad, hinnatakse TE-büroos, kui sulle koostatakse integreerumis- ja tööhõiveplaan. Võid õppida soome keelt töäjõukoolitusena. Töäjõukoolitus on peamiselt koolitus, mis on mõeldud töötutele töötajatele. Koolitus on osalejatele tasuta. Küsi soome keele kursuste kohta oma TE-büroost.

Soome keel töökohal

Mõned tööandjad organiseerivad töötajatele soome keele õpet. Küsi oma tööandjalt, kas saaksid õppida töökohal soome keelt.

Soome keele õpe lastele

Lapsed õpivad uusi keeli kiiresti, kuigi alguses võib see tunduda raske. Soome keele õpe toimub lasteaias, eelkoolis ja koolis. Seda õpet nimetatakse soome keeleks teise keelena ehk S2-õppeks.

Laps või noor võib osaleda ka ettevalmistavas õppes. See on mõeldud neile õpilastele, kes ei oska veel eriti hästi soome keelt. Ettevalmistava õppe ajal õpib laps või noor soome keelt ja mõningaid õppeaineid. Ettevalmistav õpe on mõeldud 7–16-aastastele. Õppe kestus on üldjuhul üks aasta. Seejärel läheb õpilane üle tavalisse klassi.

Rootsi keel Soomes

Soomes on kaks ametlikku keelt, soome ja rootsi. Soome keelt räägib emakeelena umbes 90 protsenti soomlastest. Rootsi keelt räägib emakeelena umbes 5 protsenti soomlastest. Rootsi keelt räägitakse kõige rohkem Soome lääne- ja lõunarannikul.

Riigiametnikega, näiteks Kela või TE-bürooga suheldes võid kasutada soome või rootsi keelt. Elanikuks registreerumisel teata magistraadile oma suhtluskeel. Hiljem võid ka suhtluskeelt vahetada.

Integreerumine rootsi keeles

Rootsikeelne integreerumine võib osutuda sinu jaoks heaks alternatiiviks näiteks juhul, kui:

- elad piirkonnas, kus on palju rootsi keelt kõnelevaid inimesi;
- sul on rootsi keelt rääkivaid pereliikmeid või sugulasi;
- oskad juba veidi rootsi keelt.

Rootsi keele oskusest võib kasu olla töö otsimisel. Arvesta siiski, et enamikus töökohtades nõutakse soome keele oskust. Kui valid rootsikeelse integreerumiskoolituse, tasuks sul teatud etapis õppida ka soome keelt.

Teatud omavalitsustes saad osaleda rootsikeelses integreerumiskoolituses. Kui sa ei saa kohta rootsikeelses integreerumiskoolituses, võid teatud juhtudel saada toetust iseseisvateks rootsi keele õpinguteks, kui selles osas on sinu integreerumis- või tööhõiveplaanis kokku lepitud. Küsi rootsikeelse integreerumise võimaluse kohta siis, kui sulle tehakse esialgne kaardistamine ja koostatakse integreerumisplaan. Seaduse järgi on sul õigus valida integreerumiskeeleks soome või rootsi keel.

2.4. Eluase ja elamine

Üürikorter

Soomes elavad paljud inimesed üürikorterites. Üürikorteri plussiks on see, et korteri vahetamine on lihtsam, sest sul ei ole vaja korterit osta ja müüa. Teiselt poolt aga võib üürileandja üürilepingu lõpetada, kui tal on selleks aktsepteeritav põhjus. Sel juhul tuleb sul üürikorterist välja kolida ka juhul, kui sa seda ei soovi.

Võta endale korteri otsimiseks piisavalt aega. Mõned rajoonid on väga populaarsed. Sellistes rajoonides üüritakse korterid välja väga kiiresti. Kui oled leidnud sobiva korteri, siis tasub sul kiiresti otsustada, kas sa tahad seda.

Kui üürileandja valib üürniku, ei tohi ta seaduse kohaselt kedagi diskrimineerida näiteks etnilise päritolu, usu või kodakondsuse alusel.

Kuidas otsida üürikorterit?

Kui otsid üürikorterit, võid vaadata kuulutusi näiteks internetist. Kirjuta otsingusõnaks "vuokra-asunto" (üürikorter). Võid otsida infot ka kohalikest ajalehtedest.

Eraüürikorterid

Eraüürikorterit on tavaliselt võimalik saada kiiremini kui valla/linna üürikorterit. Eraüürikorteri üür on tavaliselt kõrgem.

Sa ei pea maaklerit korteri otsimisel kasutama. Võid ise otsida teavet vabade korterite kohta. Siis ei pea sa vahendustasu (välityspalkkio) maksma.

Võid otsida eraüürikorterit internetist ja kohalikest ajalehtedest. Võid ka avaldada oma otsimiskuulutuse.

Kohalike omavalitsuste üürikorterid

Paljud kohalikud omavalitsused omavad üürikortereid. Need on tavaliselt soodsamad kui muud üürikorterid.

Võid taotleda elanikuks sellisesse üürikorterisse, mida riik toetab, kui sul on mõni alljärgnevatest:

- Soome kodakondsus;
- registreeritud elamisõigus;
- elamiskaart;
- elamisluba, mis kehtib vähemalt ühe aasta; või
- õppuri elamisluba.

Kui soovid taotleda kohaliku omavalitsuse üürikorterit, täida taotlusblankett oma linna/valla korteribüroos. Sageli võid ka täita ja saata blanketi kohaliku omavalitsuse veebilehel.

Üürileping

Üürileping võib olla

- tähtajatu või
- tähtajaline.

Tähtajatu üürileping (toistaiseksi voimassa oleva vuokrasopimus) kestab seni, kuni üürnik või üürileandja selle üles ütleb. Juhul, kui sa ei tea, kui kaua kavatsed korteris elada, on selline leping hea valik.

Üüri tasumine

Üüri tasutakse üldjuhul kord kuus. Üür tuleb tasuda hiljemalt maksetähtpäeval. Maksetähtpäev on kirjas üürilepingus. Tasu üür ülekandega üürileandja kontole. Üüri ei saa tasuda krediitkaardiga.

Üüritagatis

Kui sõlmid Soomes üürilepingu, tuleb sul peaaegu alati maksta üüritagatist. See tähendab, et tasud üürileandjale ette rahasumma, mis vastab paari kuu üürile. Üldjuhul on tagatis võrdne 2 kuu üüriga. Maksimaalselt võib see olla võrdne 3 kuu üüriga.

Oma korter

Pikemas perspektiivis on oma korter üürikorterist odavam. Enamik soomlastest elab oma korteris. On ka muid võimalusi, kui omandkorteri või üürikorteri.

Kuidas elamispinda leida?

Kui otsid elamispinda, varu selleks mitu kuud.

Elamispindasid müüvad üksikisikud, kinnisvarafirmad ja ehitajad. Muu hulgas leiab elamispindade müügipakkumisi ka Internetist ja ajalehtedest. Kui leiad elamispinna, mis sulle meeldib, võid müüjaga kokku leppida aja sellega tutvumiseks. Mõnikord on kuulutuses märgitud aeg, millal elamispinda vaatama saab minna. Sellisel juhul pole vaja eraldi aega kokku leppida.

Kodutus

Kui sul ei ole alalist korterit, ja sa ei ole ametlikult üürnik või allüürnik, oled kodutu. Soomes pakuvad kohalikud omavalitsused teenuseid kodututele. Need teenused on mõeldud nendele, kellel on koduvald Soomes.

Kui jääd ilma eluasemeta, pöördu oma koduvalla sotsiaalbüroo või sotsiaalsaama poole. Sealt saad abi, siis kui otsid korterit või ajutist majutust. Ajutine majutuskoht võib olla ühiselamus, öömajas või sellises korteris, mis on kodututele mõeldud. Selgita oma olukord sotsiaaltöötajaga koos välja: kui palju üüri suudad maksta, ja kas sa võid saada toetust üüri maksmise jaoks. Võid küsida nõu ka kohaliku omavalitsuse immigratide nõustamisteenusest.

Eluasemetoetus

Rahvapensioniameti (Kela) eluasemetoetus on mõeldud eluasemekulude katteks. Kela eluasemetoetus katab vaid osa eluasemekuludest.

Võid saada eluasemetoetust, kui sul on väike sissetulek ja elad alaliselt Soomes. Alaliselt Soomes elamise all mõeldakse, et sul on Soomes alaline kodu ja viibid peamiselt Soomes. Eluasemetoetuse saamiseks peavad sulle laienema Soome sotsiaalse kaitse õigused.

Kela üldine eluasemetoetus

Toetust saab maksta vaid ühele isikule või leibkonnale (ruokakunta). Ühes korteris alaliselt koos elavad isikud kuuluvad samasse leibkonda. Tavaliselt on leibkond abielupaar, vabaabielupaar või perekond. Ka üksikisik võib moodustada leibkonna. Eluasemetoetust antakse leibkonnale ühiselt, ühe taotluse alusel.

Võta arvesse, et kui elad ühes korteris näiteks koos sõbraga ja teil on ühine üürileping, siis vaadeldakse teid ühe leibkonnana. Kui aga üks teist on põhiüürnik ja teine on allüürnik ja te pole omavahel lähisugulased, siis vaadeldakse teid eri leibkondadena.

Üldist eluasemetoetust võivad saada:

- lastega perekonnad
- õppurid
- abielupaarid ja registreeritud kooselus olevad inimesed
- vabaabielupaarid
- üksinda elavad inimesed või
- kogukonnana elavad inimesed.

Teavita Kelat muudatustest

Kui sinu sissetulek, eluase, perekonnaseis või muud tingimused muutuvad, teavita muudatusest koheselt Kelat. Kela toetuse määramise otsuses on täpselt kirjas, millistest asjaoludest tuleb Kelat teavitada.

Elaniku õigused ja kohustused

Sul on kohustus:

- järgida oma korteriühistu sisekorraeeskirju, kui elad korter- või ridamajas. Üldjuhul on sisekorraeeskirjades paika pandud näiteks maja öörahu aeg. Sisekorraeeskirjades on sageli kirjas ka maja ühisruumide kasutamise juhised. Kortermajas asuvad sisekorraeeskirjad tavaliselt trepikojas välisukse lähedal;
- hoolitseda selle eest, et ka sinu külalised sisekorraeeskirju järgivad;
- kasutada korterit ainult ettenähtud otstarbeks. Kui korter on mõeldud elamiseks, ei tohi sa elada mujal ja kasutada korterit äripinnana.

Sul on õigus:

- elada oma kodus tavapäraselt elu. Korteriühistu ei tohi kehtestada selliseid sisekorraeeskirju, mis on seadusega vastuolus või mis tavapäraselt elu liigselt piiravad;
- kodurahule. Naabrid ei tohi kodurahu häirida, tehes näiteks öösel kõva lärmi. Kui sinu naaber rikub sisekorraeeskirju sageli ja tõsiselt, vestle sellel teemal esmalt naabriga. Kui see ei aita, pöördu majahalduri või üürileandja poole. Kodurahu tähendab ka seda, et reeglina on sul õigus otsustada, kes sinu koju võib tulla.

Üürniku õigused ja kohustused

Sul on kohustus:

- maksta õigeaegselt üüri. Üüri suurus on kirjas üürilepingus. Üürileandja võib üüri tõsta üürilepingus kokku lepitud tingimustel;
- hoolitseda selle eest, et üürikorter püsiks heas korras;
- järgida üürilepingu tingimusi. Kui näiteks üürilepingus on korteris suitsetamine keelatud, ei tohi sa korteris suitsetada. Kui üürilepingus nõutakse kodukindlustuse olemasolu, pead selle sõlmima. Kodukindlustuse võiks sõlmida igal juhul ka siis, kui seda üürilepingus ei nõuta;
- küsida üürileandjalt luba, kui soovid korteris muudatusi teha, näiteks seina üle värvida. Sa ei tohi ilma loata muudatusi teha ka siis, kui maksad remondi eest ise. Taotle luba kirjalikus vormis;
- hüvitada üürileandjale sinu poolt korterile tekitatud kahjud;

- teavitada üürileandjat, kui märkad korteris selliseid puudusi, mille eest vastutab üürileandja. Üürileandja vastutab näiteks korteri püsimööbli ja pinnakattematerjalide eest;
- teavitada maja hooldusfirmat võimalikest puudustest, näiteks tilkuvast veekraanist.

Sul on õigus:

- elada üürikorteris vastavalt üürilepingule. Üürileandja võib korterisse siseneda ainult teatud erandjuhtudel, näiteks korteriremondi järelvalve eesmärgil või ostjatele korteri näitamiseks. Ka sel juhul peab ta tegema endast oleneva, et sinuga selles eelnevalt kokku leppida;
- saada üüri tõusu korral selle kohta eelnevalt kirjalik teade. Teates peab olema kirjas, kui palju ja millal üür tõuseb ning mis on hinnatõusu põhjus;
- üürilepingu üles öelda seadusest tuleneva ülesütlemisajaga;
- leping koheselt lõpetada, kui korteris elamine on tervisele ohtlik;
- osa korterist teisele isikule välja üürida, kui see ei kahjusta üürileandjat;
- saada remonditööde kohta eelnev teade. Väikestest remonditöödest tuleb teatada 14 päeva ette ja suurtest remonditöödest 6 kuud ette. Kiireloomulisi remonditöid võib teostada ilma teatamata. Kui remondi ajal on korteris keeruline või võimatu elada, on sul õigus üürileping üles öelda või saada üürilt allahindlust. Pead selles ikkagi alati üürileandjaga kokku leppima.

Koduohutus

Tuleohutus

- Suitsuandur võib päästa sinu elu. Kui sinu korteris tekib tulekahju, hoiatab suitsuandur valju heliga ning jõuad õigel ajal väljuda.
- Hoolitse selle eest, et sinu kodus oleks piisaval arvul suitsuandureid. Suitsuandureid müüakse kaubamajades ja ehitusmaterjalide kauplustes. Ühest suitsuandurist piisab 60 ruutmeetrile. Kui sinu kodu pindala on näiteks 65 ruutmeetrit, vajad kahte suitsuandurit. Kui sinu kodus on rohkem kui üks korrus, arvuta iga korruse pindala eraldi. Suitsuandur peab olema igal korrusel.
- Kontrolli regulaarselt suitsuanduri töökorras olekut. Vajadusel vaheta välja patareid, soovitatavalt kord aastas.
- Vastutad suitsuandurite eest ka siis, kui elad üürikorteris.
- Soome korterites on sageli saun. Isegi kui sa sauna ei kasuta, ära paiguta kunagi midagi saunakerise kohale, sest vastasel juhul võib tekkida tulekahju. Näiteks ära kuivata pesu kerise kohal või selle läheduses. Pärast kasutamist lülita alati elektrikeris välja.
- Kodust lahkudes ära unusta kontrollida, kas pliit, keris ja näiteks triikraud on välja lülitatud.
- Kodus võiks olemas olla tulekustuti. Mõnes kortermajas on tulekustuti ka trepikojas. Selgita välja lähima tulekustuti asukoht.
- Hoolitse selle eest, et sinu kodus oleks olemas tulekustutustekk. Seda tasuks hoida pliidi läheduses.
- Ära jäta toitu kuumale pliidile ilma järelevalveta. Ole väga ettevaatlik, kui teed süüa õösel. Ära tee pliidil süüa, kui oled alkoholijoobes.
- Ära hoi esemeid pliidi peal. Lapsed, koduloomad või tahtmatu puudutus võivad kogemata pliidi sisse lülitada. Sellisel juhul võivad pliidil asuvad esemed põlema süttida.
- Kui rasv läheb toiduvalmistamisel põlema, lämmata põleng näiteks kastruli või panni kaane või tulekustutustekiga. Ära kasuta vett.
- Ära unusta elektriseadmeid peale kasutamist välja lülitada. Triikraua pistik tuleb ka seinakontaktist välja tõmmata.
- Ära kasuta selliseid elektriseadmeid, mis on tehniliselt halvas seisukorras või mille juhe on vigastatud.
- Elektriseadme põlema süttimisel ära kasuta vett. Lämmata põleng näiteks tulekustutiga.

- Kui sinu kodus on kasutusel elektriradiaatorid või -puhurid, ära aseta nende peale tekstiile, rõivaid ega ka midagi muud.
- Jäta televiisori, mikrolaineahju, külmiku ja sügavkülmiku ümber vaba ruumi. Ära kata neid kinni. Kui vähegi võimalik, tuleks sügavkülmiku ja külmiku tagaresti kord aastas tolmuimejaga tolmust puhastada.
- Ära suitseta siseruumides.
- Ära jäta küünlaid ilma järelevalveta põlema. Ära põleta küünlaid kardinade läheduses ka siis, kui oled ise juures.
- Tulekahju korral helista hädaabinumbrile 112.

Nii väldid veekahjusid

- Kodust lahkudes ära jäta pesumasinat või nõudepesumasinat tööle.
- Kontrolli regulaarselt, et sinu kodu veetorud ei leki ja et kodumasinat ei tilgu vett põrandale.
- Hoia pesumasinat ja nõudepesumasinat kraane suletud asendis ajal, mil sa masinaid ei kasuta.
- Külmiku, sügavkülmiku ja nõudepesumasinat all peab olema plastist kaitsevann. See tuleb paigaldada seadmega üheaegselt.
- Nõudepesumasinat ei tohi paigaldada ise, vaid seda teeb spetsialist.
- Kui sinu kodus tekib veeleke, püüa veetoru sulgeventiilist sulgeda. Kui elad korrusmajas või ridaelamus, teavita lekkest kohe, helistades maja hooldusfirma valvetelefonile. Kui elad eramajas, teavita lekkest valvet teostavat vee-ettevõtjat.

Jäätmehooldus ja taaskasutus

Tavaliselt tuleb sul jäätmed kodus sorteerida, enne kui need välja prügikonteineritesse viid. Kui jäätmed õigesti sorteeritakse, võib nende materjalidest uusi asju valmistada.

Sorteerimise juhised on natuke erinevad Soome eri kohtades. Juhised on tihti maja prügikonteinerite juures, või neid võib küsida oma kohalikust omavalitsusest või üürileandjalt. Ära viska prügi aknast välja ega metsa alla või tänavatele.

Terved asjad ei ole jäätmed. Võid need ise maha müüa kirbuturul või internetis või annetada heategevusse või uuskasutuskeskustesse. Soomes on kasutatud asjade ostmine tavaline ja häid kasutatud asju on lihtne leida.

Kuidas jäätmed sorteeritakse?

Sorteeri jäätmed nende materjali järgi.

Ära pane kanalisatsiooni (WC-sse) prügi, toitu või ülejäänud kemikaale. Vii ohtlikud jäätmed alati kogumispunkti.

Kõikide majade juures ei ole alati kõiki taaskasutuse konteinereid. Kõikidele ühised kogumispunktid on leheküljel kierratys.info. Sa ei tohi viia oma prügi teise maja prügikonteineritesse. Ära vii oma maja prügikonteineritesse jäätmeid mujalt, näiteks oma ettevõttest.

2.5. Haridus

Soome haridussüsteem

Soomes on kõrgetasemeline haridus. Erinevused koolide õppetulemuste vahel on väikesed ning peaaegu kõik õpilased lõpetavad põhikooli eesmärgiks seatud ajal. Eelõpe, põhiharidus ja teise taseme haridus on tasuta ning ka sellele järgnev haridus on suuremalt jaolt tasuta. Eesmärk on pakkuda kõigile võimalust saada kvaliteetset haridust, sõltumata pere sissetulekust, ja kasvada aktiivseteks kodanikeks.

Haridussüsteemi kuuluvad alusharidus, põhiharidus, teise taseme haridus ja kolmanda taseme haridus (kõrgharidus). Täiskasvanuõpe on mõeldud täiskasvanutele ja see sisaldab palju variante alates põhiharidusest kuni kõrghariduseni.

Alusharidus

Soomes on lastel õigus saada enne kooliealiseks saamist alusharidust. Alusharidust organiseeritakse päevakodudes ja perepäevahoius. Laps saab alushariduse tegevustes osaleda ka mängupargis koos vanemaga. Lapsel on õigus alusharidusele vähemalt 20 tundi nädalas või kauem, kui vanemad käivad tööl või õpivad. Eesmärk on toetada lapse arengut ja heaolu. Laps õpib muu hulgas sotsiaalseid ja käelisi oskusi ning omandab mitmesuguseid teadmisi. Laps õpib ka õppimisoskusi.

Alusharidust organiseerivad Soomes kohalikud omavalitsused. Seda finantseeritakse maksutuludest ja seetõttu on see perede jaoks soodsam. Soomes on ka erasektoris tegutsevaid alusharidusasutusi. Lastega töötavad vastava haridusega alushariduse pedagoogid ja lapsehoidjad.

Eelkool

Seaduse järgi peavad lapsed Soomes enne koolikohustuse algust käima aasta aega eelkoolis. Üldjuhul algab eelkool sellel aastal, kui laps saab 6-aastaseks. Eelkooli organiseerivad kohalikud omavalitsused ja see on perele tasuta. Eelkoolis õpetavad ülikooliharidusega alushariduse pedagoogid. Eelkool toimub tavaliselt esmaspäevast reedeni ja neli tundi päevas. Lisaks eelkoolile võib laps käia ka alusharidusasutuses, kui vanemad käivad tööl või õpivad.

Põhiharidus

Põhihariduse omandamine algab Soomes sellel aastal, kui laps saab seitsmeaastaseks. Kõigil Soomes alaliselt elavatel lastel on põhihariduse omandamise kohustus. Põhikoolis on üheksa klassi. Koolikohustus lõppeb, kui laps on läbinud põhihariduse õppekava täismahus või kui koolikohustuse algusest on möödunud kümme aastat.

Põhiharidust organiseerivad kohalikud omavalitsused. Seda finantseeritakse maksutuludest ja seetõttu on see perede jaoks tasuta. Põhikooli alamastme klassides toimub õppetöö 20 tundi nädalas ja põhikooli ülemastmes tundide arv kasvab.

Teise taseme haridus

Peale põhihariduse omandamist on levinumad variandid gümnaasium ja kutseharidus, mis kuuluvad teise taseme hariduse alla. Teise taseme haridus on õppurile üldjuhul tasuta. Raamatud ja muud õppematerjalid tuleb siiski ise osta.

Gümnaasium

Gümnaasium annab üldhariduse ega anna mingit erialast ettevalmistust. Gümnaasiumis õpitakse samu õppeaineid nagu põhikoolis, kuid õppetöö on keerukam ja iseseisvam. Gümnaasiumi lõppedes sooritavad õpilased küpsuseksamid. Gümnaasiumi õppeaeg on sõltuvalt õpilasest 2–4 aastat. Seejärel võib minna edasi õppima ülikooli, kutsekõrgkooli või gümnaasiumi-põhisesse kutseõppesse.

Kutseharidus

Kutseharidus on võrreldes gümnaasiumiharidusega praktilisema suunitlusega. Kutseõppes saab omandada baaskutsehariduse umbes kolme aastaga. Seejärel on võimalus õpinguid jätkata ja omandada kutseharidus või spetsiaalne kutseharidus. Olulise osa õppest moodustab õppimine töökohal. Soovi korral võib peale kutseõpet õpinguid jätkata kuni kõrghariduseni välja.

Kõrgharidus

Teise taseme õpingute järel on võimalus minna edasi õppima kõrgkooli. Kõrghariduse omandamise võimalust pakuvad Soomes kutsekõrgkoolid ja ülikoolid.

Kõrgkooliõpingud võivad olla õppuri jaoks nii tasuta kui ka tasulised. Õppe-maksu tuleb tasuda siis, kui õppur ei ole EL-i liikmesriigi või EMP riigi kodanik ega nende riikide kodaniku pereliige ja kui õppur sooritab bakalaureuse- või magistriõpinguid inglise keeles.

Muud õppimisvõimalused

Soomes on ka palju õppeasutusi, mis pakuvad igas eas inimestele selliseid õpinguid, mis ei lõpe eriala omandamisega. Suur osa koolitusi on mõeldud täiskasvanutele. Sellisteks õppeasutusteks on rahvaülikoolid, rahvakoolid, suveülikoolid, õppekeskused ja liikumise koolituskeskused.

Õpingud on üldharivad. Näiteks võid õppida keeli, kunstiaineid, käsitööd ja kommunikatsiooni. Üldjuhul on koolitus õppurile väikese tasu eest.

Teatud juhtudel võivad õpingud nendes õppeasutustes olla siiski tasuta. Näiteks kui sinu integreerumisplaanis on heaks kiidetud lugemis- ja kirjutamisoskuse õpe ja muu keeleõpe, siis selle eest tasu ei võeta.

2.6. Tervis

Hädaolukorrad

Hädaabinumber (hätänumero) on Soomes 112. Hädaabinumbrile võid helistada vaid kiiret reageerimist nõudvates olukordades, kui ohus on elu, tervis, vara, või keskkond.

Hädaolukordades saad arstiabi ka juhul, kui sul ei ole Soomes koduvalda. Ravikulud võidakse sinult sisse nõuda tagantjärele.

Ära helista hädaabinumbrile, kui asjaga ei ole kiire. Ära helista hädaabinumbrile tavapärase haiguse korral. Samuti ära helista hädaabinumbrile, kui soovid küsida näiteks politseilt (poliisi) teavet elamislubade kohta. Asjatu kõne tegemise tõttu võib abi tegeliku hädaolukorra puhul hiljaks jääda. Kui kasutad hädaabinumbrit valel eesmärgil, võidakse sind selle eest karistada.

Kui helistad hädaabinumbrile 112:

- ütle oma nimi
- räägi, mis on juhtunud
- ütle täpne aadress ja vald
- vasta hädaabikeskuse valvetöötaja küsimustele
- järgi juhiseid
- ära lõpeta kõnet enne, kui saad selleks loa

Kui soovid teavet politseilt seoses erinevate lubade, sõidukitega seotud määruste või selle kohta, kuidas vana kuriteo uurimine edeneb, võta politseiga ühendust tööajal ja politsei enda numbritel.

Kui kahtlustad, et keegi on saanud mürgituse, võid küsida nõu Mürgistus-teabekesusest (Myrkytystietokeskus). Mürgistusteabekeskuse kõnekeskus on avatud 24 tundi ööpäevas. Telefon on (09) 471 977.

Tervishoiuteenused Soomes

Milliseid tervishoiuteenuseid saad kasutada?

Võid kasutada Soome avalikke tervishoiuteenuseid, kui sul on Soomes koduvald (kotikunta). Õigus koduvallale sõltub järgmistest teguritest:

- kust riigist saabud Soome
- mis on sinu Soome tuleku põhjus (nt töö, õpingud)
- kas asud Soome alaliselt elama või viibid Soomes ajutiselt
- kui oled Soomes ajutiselt, siis kui kaua viibid Soomes

Kui sa ei ole kindel, kas sul on Soomes koduvald, selgita oma olukord täpsemalt välja magistraadi (maistraatti) kaudu.

Kui tuled Soome tööle, võib sul olla õigus kasutada avaliku sektori tervishoiuteenuseid ka juhul, kui sul ei ole Soomes koduvalda. Kui sul ei ole Soomes koduvalda, siis taotle Kelalt, et viimane selgitaks välja, millised on sinu õigused avaliku sektori tervishoiuteenuste kasutamise osas.

Hädaolukordades saad ravi avaliku sektori tervishoiuteenuste kaudu ka juhul, kui sul ei ole Soomes koduvalda või õigust ravile töötamise alusel. Ravikulud võidakse sinult sisse nõuda tagantjärele.

Kui sul ei ole õigust avalikele tervishoiuteenustele, võid broneerida aja erameditsiinikeskusse. Eratervishoiuteenused on kliendile võrreldes riiklike tervishoiuteenustega märkimisväärselt kallimad.

Avalikud tervishoiuteenused

Kui haigestud, pöördu oma tervisekeskuse (terveysasema) poole. Oma tervisekeskusest saab broneerida aja üldarsti või tervishoiutöötaja (terviseõe) juurde.

Õhtuti ja nädalavahetustel on tervisekeskused suletud. Sellisel juhul tegeletakse äkiliste haigestumistega valvepoliklinikus (päivystys). Valvepoliklinikk (erakorralise meditsiini keskus) on mõeldud sellisteks olukordadeks, mis vajavad kohest ravi. Kui sinu haigus ei vaja erakorralist arstiabi, broneeri aeg oma tervisekeskusesse selle lahtiolekuajal.

Eratervishoiuteenused

Erakliinikute kontakte leiad näiteks internetist. Tõenäoliselt saad erakliinikusse aja kiiremini kui avalike tervishoiuteenuseid pakkuvasse tervishoiuasutusse. Eratervishoiuteenused on kliendile märkimisväärselt kallimad kui avalikud tervishoiuteenused. Erinevad kliinikud pakuvad erinevaid teenuseid. Eratervishoiuteenuseid võivad kasutada kõik, ka need, kellel ei ole Soomes koduvalda.

Põhjamaa kodaniku tervishoid

Kui sul on haiguskindlustus teises Põhjamaa riigis, on sul õigus saada Soomes vältimatut arstiabi. Saad ravi samadel tingimustel ja maksad teenuste eest sama palju kui soomlased. Kui kasutad tervishoiuteenuseid, võta kaasa ametlik isikut tõendav dokument.

EL-i kodaniku tervishoid

Kui sul on haiguskindlustus teises EL-i riigis, EMP riigis või Šveitsis, on sul õigus saada Soomes vältimatut arstiabi. Arstiabi saamiseks peab sul olema Euroopa ravikindlustuskaart. Pead hankima Euroopa ravikindlustuskaardi sellest riigist, kus sul on haiguskindlustus.

Kui sul on Euroopa ravikindlustuskaart, saad kasutada avalikke tervishoiuteenuseid. Kui kasutad eratervishoiuteenuseid, on sul õigus taotleda Kelalt kulude hüvitamist.

Euroopa ravikindlustuskaart annab õiguse ravile, kui haigestud või sattud õnnetusse. Saad ravi ka siis, kui seda nõuab sinu pikaajaline haigus. Euroopa ravikindlustuskaardiga saad ka raseduse ja sünnitusega seonduvat meditsiinilist abi. Saad ravi sama hinnaga nagu Soomes alaliselt elavad isikud.

Töötaja ja ettevõtja tervishoid

Kui oled tulnud Soome tööle, võib sul olla õigus kasutada Soome avalikke tervishoiuteenuseid. See sõltub sinu töölepingu kestvusest ja iseloomust ning sellest, kust riigist oled Soome tulnud.

Ettevõtja võib soovi korral organiseerida iseendale töötervishoiuteenused. Ettevõtjal ei ole seega kohustust organiseerida iseendale töötervishoiuteenuseid. Küll aga on ettevõtja kohustatud organiseerima töötervishoiuteenused tema teenistuses olevatele töötajatele.

Õppuri tervishoid

Kui tuled Soome õppima mõnest teisest riigist kui EL-i riigist, EMP riigist või Šveitsist, läheb sul vaja enne Soome elamisloa saamist oma koduriigi kõikehõlmavat ravikindlustust. Kui sinu õpingute hinnanguline kestus on vähemalt kaks aastat, saad üldjuhul Soomest endale koduvalla ja seega saad kasutada ka kohaliku omavalitsuse tervishoiuteenuseid. Sellisel juhul piisab, et sinu kindlustus katab esmajärjekorras ravimikulud. Kui sa ei ole kindel, kas sul on õigus Soome koduvallale, küsi magistraadist.

Lapse tervis

Kui sinu lapsel on koduvald (kotikunta) Soomes, on tal õigus kasutada avalikke tervishoiuteenuseid.

Kui kuulud Soome haiguskindlustuse (sairausvakuutus) alla, võid võtta oma lapsele kindlustuse, mis katab eratervishoiuteenuste kulusid.

Kui laps haigestub

Palavikuga või muidu haiget last ei tohi laste päevahoidu viia. Kui lapsel on köha või nohu, võib laps olla päevahoius, kui ta on muidu terve. Kui alla 10-aastane laps jääb järsku haigeks, võib ema või isa jääda koju last hooldama. Hoolduspuhkuse (hoitovapaa) kestus on maksimaalselt neli päeva. Kollektiivlepinguga on paika pandud, kas selle aja eest makstakse töötasu või mitte.

Kui lapse elu on ohus või ta sattub õnnetusse, helista hädaabinumbrile (hätänumero) 112. Kiirabi on mõeldud vaid tõsisteks ja kiireloomulisteks olukordadeks. Ära helista hädaabinumbrile tavapärase haiguse korral.

Väikeste laste tervis

Eelkooliealiste laste tervise eest hoolitseb lastenõuandla (lastenneuvola). Lastenõuandla (lastenneuvola) jälgib ja toetab koolieelses eas lapse füüsilist, psüühilist ja sotsiaalset kasvamist ja arengut. Lapsed käivad lastenõuandlas arsti või meditsiiniõe juures. Alla aastase lapse pere kutsutakse nõuandlasse vähemalt üheksa korda. Peale esimest eluaastat kutsutakse nõuandlasse veel vähemalt kuus korda.

Kooliealiste laste tervis

Igale koolile on määratud oma arst ja terviseõde. Terviseõde teeb koolis laste terviseläbivaatust. Terviseõde on koolis teatud nädalapäevadel. Õpilased võivad ise minna terviseõe juurde, kui neil on terviseprobleeme. Kui koolis juhtub õnnetus, saab laps esmaabi. Teavet koolitervishoiu kohta on Sotsiaal- ja Tervishoiuministeeriumi (Sotsiaali- ja terveysministeriö) veebilehel.

Vaktsineerimised

Soomes pakutakse lastele võimalust vaktsineerimiseks (rokotus) mitmete nakkushaiguste vastu. Vaktsineerimised tehakse lastenõuandlas (lastenneuvola) ja koolitervishoiu raames. Need vaktsineerimised, mis kuuluvad vaktsineerimisprogrammi, on perele tasuta. Vaktsineerimine on vabatahtlik. Suurem osa lastest vaktsineeritakse Soomes vaktsineerimisprogrammile vastavate vaktsiinidega. Teavita terviseõde, millised vaktsineerimised on lapsele tehtud enne Soome tulekut.

Poiste ümberlõikamine

Ümberlõikamine (ympärileikkaus) on alati pöördumatu toiming. Kui seda tehakse mittemeditsiinilisel põhjusel, sekkutakse poisi füüsilisesse puutumatusesse. Ümberlõikamist tohib teha ainult litsentseeritud arst. Ümberlõikamiseks on vajalik poisi hooldajate kirjalik nõusolek. Kui lapsel on kaks hooldajat, vajatakse mõlema nõusolekut, muidu ei tohi toimingut teha. Poisil on õigus operatsioonist keelduda. Ümberlõikamist ei tohi teha ilma arsti poolt tehtud valuvaigistamiseta, ja selle peab tegema steriilsetes tingimustes. Mittemeditsiiniline ümberlõikamine ei kuulu avaliku sektori poolt finantseeritud tervishoiu alla, seega ei ole seda võimalik teha avalikus tervisekeskuses ja selle eest tuleb ise tasuda.

Tüdrukute ümberlõikamine

Tütarlaste ümberlõikamine (ympärileikkaus) on Soomes kuritegu. Selle eest võib saada mitmeaastase vanglakaristuse. Samuti on kuritegu tütarlapse viimine teise riiki, et talle tehtaks seal ümberlõikamine.

Vaimne tervis

Millal otsida abi?

Keerulises elusituatsioonis võib kes tahes abi vajada. Sellised olukorrad võivad olla nt teise riiki elama asumine, probleemid töö juures, töökoha kaotus, pereprobleemid, abielulahutus, lähedase surm, haigus või muu elumuudatus. Ka positiivne sündmus, näiteks lapse sünd, võib muuta elu nii palju, et uues situatsioonis on vaja tuge. Vahel võib halb enesetunne tekkida ka tagantjärele, kui raske kogemus on möödas ja elu on pöördunud tagasi rööbastele.

Abi tasub otsida, kui sul on järgmisi sümptomeid:

- unetus
- isutus
- argielu tundub raske
- ei jaksa tööl käia ega inimestega kohtuda
- füüsilised sümptomid, milledele ei leidu meditsiinilist põhjust
- sinu alkoholi- või narkoainekasutus on lisandunud

Kust saada abi?

Tihti aitab juba see, et rääkida asjadest pere ja sõprade ringis. Mõnikord vajatakse ka muud abi. Rääkimine medõe (terveydenhoitaja), arsti (lääkäri) või psühhoterapeudiga (psykoterapeutti) võib aidata. Temaga koos võite mõelda, milline tugi oleks just sinule kõige sobivam.

Kui sul on koduvald Soomes, pöördu esmalt oma tervisekeskuse (terveysasema) poole. Tervisekeskused on tavaliselt avatud esmaspäevast reedeni u kl 8–16. Helista tervisekeskusesse kohe hommikul ja broneeri aeg. Kui vajad kiiresti abi, siis kindlasti ütle seda telefoni teel. Arst kirjutab vajadusel saatekirja psühhiaatriapolikliinikusse (psykiatrian poliklinikka) või muusse vaimse tervise osakonda. Polikliinikusse ei saa sa otse ilma arsti saatekirjata minna.

Arstile või psühholoogile võid konfidentsiaalselt rääkida oma probleemidest. Tal on vaikimiskohustus. Ta ei räägi sinu poolt talle usaldatud asju edasi teistele ametiisikutele. Kui mõni teine tervishoiuüksus vajab sinu andmeid, siis küsitakse sinult nende andmete andmise jaoks eraldi luba.

Oma tervisekeskusest saad lisateavet selle kohta, kuidas vaimse tervise teenused on sinu kodukohas organiseeritud.

2.7. Vaba aeg

Raamatukogud

Soomes on igas maakonnas valla- või linnaraamatukogu. Raamatukogus võib laenutada raamatuid, lugeda lehti, kasutada arvutit, õppida või osa võtta erinevatest üritustest.

Mitmekeelne raamatukogu

Mitmekeelses raamatukogus on materjale rohkem kui 60 keeles. Raamatukogu asub Helsingis Pasilas. Mitmekeelse raamatukogu teoseid võib laenutada kõikjalt Soomest. Võid paluda oma raamatukogu töötajat, et ta telliks sulle soovitud materjali. Lisateavet mitmekeelse raamatukogu kohta saab Helsingi regiooni ühistelt raamatukogulehtedelt HelMet.fi.

Liikumine

Soomes harrastatakse palju tervisesporti ja liikumisharrastused võivad aidata ka inimestega tutvuda ja sõpru leida. Juhendatud treeninguid organiseerivad näiteks mitmesugused spordiklubid, mis tegutsevad sageli vabatahtliku töö põhimõttel.

Sportimis- ja liikumiskohad

Suuremates linnades on ka eraettevõttena tegutsevaid spordikeskusi. Nende pakutavaid treeninguid ja hindu tasub küsida otse spordikeskusest.

Liikumine looduses

Soome loodus on mitmekülgne. Looduses liikumine on tore ja ohutu, kui valid oma tervislikule seisundile ning oskustele vastavad marsruudid ja järgid juhthõõre.

Liikumine jääl

Talvel on suurem osa Soome veekogudest jääga kaetud. Jääl võib näiteks kõndida, uisutada, suusatada ja teha jääpüüki. Väga paksu jää korral võib sõita ka mootorkelgu ja autoga. Jääl liikumisega on alati seotud riskid, seega tuleb arvestada ohutusega.

Igameheõigus

Igameheõigus (jokamiehen oikeudet) on Soome kultuuri ja seadusandluse oluline osa.

Lühidalt igrimeheõigusest

Lubatud on:

- liikuda looduses jalgsi, suuskadel või jalgrattaga, välja arvatud õuealal ning sellistel põldudel niitudel või istandustes, mis võivad seal liikumisel kahjustada saada;
- viibida ajutiselt piirkondades, kus liikumine on lubatud – tohid näiteks suhteliselt vabalt telkida, kui hoiad inimeste eluasemetest piisavalt kaugelt;
- korjata marju, seeni ja lilli;
- püüda kala lihtõnge ja sikutiga;
- sõita paadiga, ujuda ja pesta veekogus ning liikuda jääl.

Keelatud on:

- teisi segada või häirida;
- häirida või kahjustada linnupesi ja –poegi;
- häirida põhjapõtru ja jahiloomi;
- langetada või kahjustada kasvavaid puid;
- võtta ilma loata võõralt maalt kuivanud või ümberkukkunud puid, oksid, sammalt vms;
- teha võõral maal ilma erilise vajaduseta lahtist tuld;
- häirida kodurahu, näiteks jäädes laagrisse elumajadele liiga lähedale või tekitades lärmi;
- prügi maha visata;
- sõita mootorsõidukiga maastikul ilma maaomaniku loata ja
- püüda kala või pidada jahti ilma vastavate lubadeta.

Ühingud

Soomes on palju ühinguid rahvaarvuga võrreldes. Vastavalt seadustele on igaühel õigus tegutseda ühingutes. Ühinemisvabadus puudutab ka välismaalasi.

Ühing võib olla näiteks spordiühing, kultuuriühing, sõprusühing või usuühing.

Soomes on ka palju immigrantide asutatud ühinguid. Immigrantide ühing või oma riigi sõprusühing võib aidata säilitada ja arendada oma kultuuri uues ühiskonnas ja teha koostööd ametkondade ja teiste organisatsioonidega. Erinevaid ühinguid võid otsida Patendi- ja Registrivalitsuse ühingute veebi-teenusest Yhdistysnetti.

3. Teavet Soome kohta

3.1. Põhiteave Soome kohta

Lühidalt Soomest

Riik

- Soome on vabariik ja Euroopa Liidu (EL) liige.
- Soome pealinn on Helsingi.
- Soome jaguneb valdadeks, mis on omavalitsuslikud.

Inimesed

- Soomes on 5,5 miljonit elanikku.
- Soome riigikeeled on soome ja rootsi keel (umbes 5% soomlastest räägib emakeelena rootsi keelt).
- Paljud soomlased räägivad head inglise keelt.

Kliima ja geograafia

- Soome paikneb Põhja-Euroopas.
- Soome naaberriigid on Venemaa (idas), Norra (põhjas), Rootsi (läänes) ja Eesti (lõunas).
- Soome pindala on 338 432 km², mis hõlmab Soome maismaa-alasid ja siseveekogusid.

Majandus

- Soome rahaühik on euro.

Soome ajaloost

Soome Rootsi ja Venemaa osana

Soome kuulus Rootsi koosseisu üle 600 aasta – alates keskajast kuni 19. sajandi alguseni. Rootsi ja Venemaa võitlesid sel ajal palju kordi Soome üle mõjuvõimu säilitamise pärast. Lõpuks, 1809. aastal, kui Venemaa oli võitnud Rootsi vastu peetud sõja, läks kogu Soome Venemaa valdusse.

Soome kuulus Venemaa koosseisu aastatel 1809–1917. Sellel ajal oli Soome autonoomne omavalitsuslik suurvürstkond ehk soomlased said paljude küsimuste üle iseseisvalt otsustada. Soome valitsejaks oli siiski Venemaa keiser.

Soome keel, kultuur ja majandus arenesid ajal, mil Soome kuulus Venemaa koosseisu, küllaltki märkimisväärselt. 20. sajandi algul hakkas Venemaa siiski Soome autonoomiat piirama, mis soomlastele ei meeldinud.

Soome iseseisvub

Esimese maailmasõja lõpul lõi Soome Venemaast lahku, kui Soome parlament kinnitas 6. detsembril 1917. aastal iseseisvusdeklaratsiooni. Soomest sai iseseisev riik ja seda päeva tähistatakse siiani kui Soome iseseisvuspäeva.

Iseseisvast Soomest sai vabariik, kus seadused kinnitab rahva poolt valitav parlament – Eduskund (eduskunta). Riigipea on president, mitte keiser või kuningas.

Talvesõda ja Jätkusõda

1939. aasta novembri lõpul ründas Soomet Nõukogude Liidu armee. Teise maailmasõja ajal sõdis Soome Nõukogude Liidu vastu kahel korral: esmalt Talvesõjas aastatel 1939–1940 ja seejärel Jätkusõjas aastatel 1941–1944.

Soome sõdadejärgsel perioodil

Sõdadejärgsel ajal muutus Soome agraarriigist tööstusriigiks. Soome tööstuse arenedes suutsid soomlased müüa üha rohkem tööstustoodangut välisriikidesse. Soome eksportis peamiselt paberit ja teisi metsatööstuse tooteid.

1990-ndatest uude sajandisse

Kui Nõukogude Liit 1990-ndate alguses kokku varises, algas Soomes sügav majanduskriis, sest eksport Nõukogude Liitu lõppes. Sel ajal läksid paljud ettevõtted pankrotti, mille tagajärjel paljud inimesed kaotasid töö. Peale majanduskriisi panustas Soomes kõrgtehnoloogilisse tööstusse ja tekkis palju uusi töökohti. Üha rohkem inimesi leidis tööd ka teenindussektori erinevatel ametikohtadel.

1995. aastal sai Soome Euroopa Liidu (EL-i) liikmeks. 2002. aastal võttis Soome esimeste Euroopa Liidu riikide hulgas kasutusele EL-i ühiraaha euro ja loobus sellega oma valuutast.

Liiklus Soomes

Ühistransport

Ühistransport toimib Soomes hästi. Rongi ja liinibussiga võib reisida Soomes peaaegu kõikjale. Paljudesse linnadesse on võimalik ka lennukiga lennata. Suurtel linnades ja nende lähedal on ka hästi toimiv kohalik ühistransport. Kohalikuks ühistranspordivahendiks on tavaliselt bussid.

Rong

Rongiliiklust haldab Soomes riiklik raudtee-ettevõtte VR. Saad osta rongipileteid VR-i veebilehe kaudu, raudteejaamadest või rongidest. Teavet rongide sõiduplaanide kohta leiad VR-i veebilehelt või raudteejaamadest.

Buss

Soomes on palju bussiettevõtteid. Bussipileteid saad osta Matkahuolto filiaalidest või veebilehelt. Teavet busside sõiduplaanide kohta leiad Matkahuolto veebilehelt või Matkahuolto filiaalidest.

Isiklik auto

Kui sul on auto, oled kohustatud sõlmima liikluskindlustuse (liikennevakuutus). Liikluskindlustuse saad kindlustusfirmast.

Soomes peab auto olema registreeritud ja läbinud tehnilise ülevaatuse. Tehnilist ülevaatuset teostavad tehnilise ülevaatuse punktid (katsastusasema). Registreerimist teostavad näiteks tehnilise ülevaatuse punktid, kindlustusfirmad ja autopood. Saad auto registreerida ka internetis.

Soomes seaduse kohaselt peavad autol olema talvel talverehvid. Talvel võib kasutada ka naast- või lamellrehve. Libedal teel on lihtsam valitseda autot, millel on naastrehtid. Suvel ei ole naastrehtide kasutamine lubatud.

Soomes tuleb hoolikalt järgida liikluseeskirju. Neist kinnipidamist kontrollib politsei. Liikluseeskirjade rikkumise eest võib saada trahvi.

Mistahes mootorsõiduki juhtimine on kuritegu, kui juht on joobes (alkohol või narkootikumid).

Juhiluba

Auto juhtimiseks vajad juhiluba. Juhiloa saamiseks pead olema vähemalt 18-aastane. Enne juhiloa saamist pead läbima teooria- ja sõidukoolituse ja sooritama autojuhi eksami (kuljettajantutkinto). Õppida saab autokoolis. Sind võib õpetada ka näiteks sugulane või tuttav, kellel on juhiluba ja sõidukogemus. Selleks on vaja Trafist sõiduautojuhi juhendaja luba (opetuslupa).

Välisriigi juhiluba Soomes

Kui sul on Põhjamaade, EL-i või Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) riigi juhiluba, kehtib see ka Soomes. Kui elad alaliselt Soomes, võid vahetada selle Soome juhiloa vastu.

Kui su juhiluba on väljastatud riigis, millele laieneb Genfi või Viini teeliikluse konventsioon, võid selle juhiloaga Soomes sõita kuni kaks aastat. Pead vahetama oma juhiloa Soome juhiloa vastu kahe aasta jooksul alates Soome kolimisest.

Kui su juhiluba on väljastatud riigis, millele ei laiene Genfi või Viini teeliikluse konventsioon, saad selle juhiloaga Soomes sõita aasta jooksul pärast sinu kandmist Soome rahvastikuregistrisse.

Teeninduspunktis Ajovarma saad oma juhiloa Soome juhiloa vastu vahetada. Ajovarma veebilehe kaudu saad eelnevalt aja broneerida.

Kultuurid ja usundid Soomes

Usundid Soomes

Suurem osa soomlastest on kristlased. Suurim usukogukond on Soome Evangeelne Luterlik Kirik (Suomen evankelis-luterilainen kirkko), kuhu kuulub umbes 78% rahvastikust. Soome suuruselt teine usukogukond on Õigeusu Kirik. Õigeusu Kirikusse kuulub veidi üle 1% rahvastikust. Evangeelsel Luterlikul Kirikul ja Õigeusu Kirikul on Soomes eristaatus. Näiteks on neil õigus maksu võtta.

Soomes elab kümneid tuhandeid moslemeid. Sellele vaatamata vaid osa neist kuulub islami usukogukondadesse. Soomes elab ka paar tuhat juuti. Helsingis ja Turus tegutseb sünagoog.

Soome teised usukogukonnad on näiteks katoliku kirik Soomes, nelipühi kirik, Soome vabakirik, Soome adventikirik, mormoonikirik ja Jehoova tunnistajad.

Usuvabadus ja oma usuline tegevus Soomes

Soomes on usuvabadus. Kõigil, kes elavad Soomes, on õigus ise valida oma usund ja sellega tegeleda. Kui pole selleks soovi, ei pea mingit usku valima. Keegi ei ole ka kohustatud usulises tegevuses osalema.

Seadused ja õigused

Põhiõigused

Kõigil Soomes elavatel inimestel on seaduse järgi õigused ja kohustused. Soomes elavatel välismaalastel on peaaegu samasugused õigused ja kohustused kui Soome kodanikel. Soomes elavaid välismaalasi puudutavad ka järgmised õigused ja kohustused.

Õigused

- Kõigil on õigus võrdsele kohtlemisele. Kedagi ei tohi kohelda teisiti näiteks soo, vanuse, usu või puude tõttu.
- Igaüks võib vabalt suuliselt ja kirjalikult oma arvamust avaldada.
- Inimesed võivad organiseerida koosolekuid ja meelevaldusi ja neil osaleda. Meelevaldustest peab eelnevalt teavitama politseid.
- Kedagi ei tohi surma mõista ega piinata.
- Kõik võivad ise valida omale elukoha ja Soomes vabalt liikuda.
- Igaühel on õigus eraelu puutumatusel. Keelatud on teise isiku kirja lugemine ja teise inimese telefonikõne pealtkuulamine.
- Igaüks saab valida oma usu ise. Kui pole selleks soovi, ei pea mingit usku valima.
- Soomes alaliselt elavatel välismaalastel, kes on 18-aastased ja vanemad, on õigus hääletada kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel.
- Välismaalastel, kellel on õigus hääletada kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel, on õigus ka kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel kandideerida.
- EL-i kodanikud, kellel on koduvald Soomes, võivad hääletada Euroopa Parlamendi valimistel Soomes, kui nad on registreerunud valijate registrisse.
- EL-i riikide kodanikud, kes on Soome valijate registris, võivad samuti kandideerida Europarlamendi valimistel Soomes.

Kohustused

- Kõik, kes elavad või viibivad Soomes, peavad järgima Soome seadusi.
- 7–17-aastastel on koolikohustus ehk kohustus läbida põhikooli õppekava.
- Sageli on Soomes töötavad isikud kohustatud maksma oma töötasult tulumaksu Soomes.
- Kõigil on kohustus kohtusse kutsumise korral kohtus tunnistada.
- Vanematel on kohustus oma laste eest hoolitseda.
- Õnnetuse korral on kõigil kohustus aidata.

Soome seadused

Soome ühiskonda ja selle toimimist reguleerivad seadused. Tähtsaim neist on põhiseadus (perustuslaki). Kõik, kes Soomes elavad, peavad järgima Soome seadusi. Ka ametivõimud peavad seadust järgima. Seadusi võtab vastu parlament. Igaüks võib esitada kaebuse õiguskantslerile (oikeuskansleri) või parlamendi ombudsmanile ehk õigusvahemehele (eduskunnan oikeusasiamies), kui tal on kahtlus, et ametiisik on seadust rikkunud. Soome ja Soomes elavad isikud peavad järgima ka Euroopa Liidu seadusi.

Võrdõiguslikkus ja võrdne kohtlemine

Meeste ja naiste vaheline võrdõiguslikkus

Soome seaduse kohaselt on meestel ja naistel samad õigused. Ka abielus olevatel naistel on samad õigused kui meestel.

Soomes on tavaline, et ka naised käivad tööl, hoolimata sellest, et neil on lapsed. Vastutus laste ja kodu eest hoolitsemise eest kuulub nii naisele kui mehele. Naised ei vaja tööl käimiseks või õppimiseks oma abikaasa või vanemate luba.

Naised ja mehed võivad ise otsustada, kellega nad abielluvad. Abiellu sündimine on Soomes kuritegu. Näiteks vanematel ei ole õigust sundida või survestada oma last abielluma. Nii naisel kui mehel on õigus abielulahutust taotleda. Abielulahutuse võib saada ka ilma teise abikaasa nõusolekuta.

Vägivald on Soomes alati kuritegu. Ka perekonnas ja paarisuhtes toimuv vägivald, näiteks löömine ja seksuaalne vägivald, on alati kuritegu.

Võrdõiguslikkus tööelus

Tööelus peab naise ja mehe kohtlema samal viisil. Diskrimineerimine soolisel alusel on keelatud. See tähendab näiteks seda, et soolisel alusel ei tohi mehele kõrgemat palka maksta kui naisele või naistöötajat vallandada, selle pärast et ta on lapseootel.

Võrdõiguslikkuse seadus keelab diskrimineerimise soolisel alusel. Võrdõigusvolinik on ametiisik, kes teostab järelvalvet võrdõiguslikkuse seaduse jälgimisele. Kui sa kahtlustad, et sind on diskrimineeritud tööelus soolisel alusel, võid pöörduda võrdõigusvoliniku (tasa-arvovaltuutettu) või oma ametiliidu poole.

Võrdõiguslikkus

Soome seaduse kohaselt peab kõiki inimesi kohtlema võrdõiguslikult. Diskrimineerimine on kuritegu.

Seksuaalvähemuste ja soovähemuste õigused

Soome seaduse järgi ei tohi inimest diskrimineerida seksuaalse orientatsiooni alusel. Seadus keelab diskrimineerimise ka sooidentiteedi või soo väljendamise alusel.

Soomes on mitmeid seksuaal- ja soovähemuste organisatsioone. Need organisatsioonid üritavad parandada eelnimetatud vähemuste olukorda ühiskonnas. Paljud organisatsioonid pakuvad ka koolitust, nõustamist ja erinevaid tugiteenuseid.

Transseksuaalsed isikud, transvestiidid, interseksuaalsed isikud ja teised teistsuguse seksuaalsusega inimesed võivad diskrimineerimise korral saada abi soolise võrdõiguslikkuse volinikult.

Soomes saavad omavahel abielluda ka kaks meest või kaks naist.

Lapse õigused

Soomes on lapsel õigus erilisele kaitsele ja hoolitsusele. Lapsel on ka õigus avaldada oma arvamust. Lapsel on õigus sellele, et last ennast puudutava asja suhtes otsuse tegemisel arvestatakse lapse arvamusega. Soome seaduse kohaselt on lapse füüsiline karistamine keelatud ja selle eest võib saada karistuse.

Puuetega inimeste õigused

Soome seadusandluse kohaselt ei tohi puudega isikut diskrimineerida. Puudega inimesel on õigus elada tavapärast elu, näiteks õppida, töötada ja luua perekond. Võrdse kohtlemise seaduse järgi peavad tööandjad ja hariduskorraldajad parandama puuetega inimeste võimalusi saada tööd ja haridust. Näiteks töökeskkonda on võimalik muuta nii, et puudega inimesel oleks seal lihtsam liikuda.

Olulised ametiasutused

Politsei

Politsei ülesannete hulka kuulub korra ja turvalisuse tagamine ühiskonnas ning kuritegude ärahoidmine ja avastamine.

Kela

Rahvapensioniamet ehk Kela maksab erinevates elusituatsioonides rahalist toetust. Üldjuhul on õigus Kela toetusi saada siis, kui muu sissetulek on väike.

Kela toetused on näiteks:

- toimetulekutoetus
- rahvapension, garantiipension ja teised pensionil olevate isikute toetused
- eluasemetoetus
- haigustoetused
- töötu põhitoetus
- õppuri toetused
- lastega peredele mõeldud toetused.

Töö- ja ettevõtlusbüroo

TE-büroo teenuste hulka kuuluvad näiteks:

- töövahendus
- tööjõukoolitus
- teenused ettevõtjale
- karjäärinõustamine.

Te-bürood koostavad ka integreerumisplaane immigrandidele, kes on TE-büroo kliendid. TE-büroode kaudu on võimalik registreeruda näiteks soome keele kursusele. Te-büroost saab teavet vabade töökohtade kohta. Büroo kliendid saavad taotleda Kelast töötuskaitse toetusi (työttömyysturva).

Sotsiaalbüroo

Igas omavalitsusüksuses on sotsiaalteenuste büroo (sotsiaalipalvelutoimisto). Sotsiaalteenuste bürood teenindavad omavalitsusüksuse elanikke näiteks järgmistes küsimustes:

- teenused eakatele
- teenused puuetega inimestele
- lastekaitse
- omastehoolduse toetus
- sõltuvusravi teenused
- võlanõustamine

Lähima sotsiaalteenuste büroo kontaktid saad oma valla või linna veebilehelt.

Maksubüroo

Maksubüroosse (verotoimisto) saad pöörduda maksuküsimustes. Maksubüroost saad näiteks tulumaksukaardi, saad muuta oma tulumaksuprotsenti või küsida maksustamist puudutavaid küsimusi.

Veebiteenusel OmaVero saad mitmed maksuasjad elektrooniliselt korda ajada. Saad näiteks tellida uue tulumaksukaardi, kui sul on olemas internetipanga koodid või mobiil-ID. Maksuameti veebilehel on palju teavet maksustamise kohta Soomes.

Immigratsiooniamet

Kui asud Soome elama, pead taotlema immigratsiooniametist elamisluba või registreerima immigratsiooniametis oma elamisõiguse. Elamisloa vajadus sõltub sellest, millise riigi kodakondsus sul on, ja sellest, miks ja kui pikaks ajaks Soome saabud. Immigratsiooniamet (Maahanmuuttovirasto) menetleb ka varjupaigataotlusi ja kodakondsustaotlusi.

Magistraat

Magistraadid (maistraatti) on riigi kohalikud haldusasutused. Magistraadid registreerivad oma piirkonna rahvastiku andmeid rahvastikuregistrisse. Rahvastikuregistrisse kantakse andmed Soomes elavate isikute kohta. Soome elama asumisel tuleb sellest magistraati teavitada. Teatis tuleb esitada ka Soomes ühest kohast teise kolimisel või Soomest ära kolimisel.

Võrdõigusvolinik

Võrdõigusvolinik on ametiisik, kelle ülesanne on edendada võrdõiguslikkust ja sekkuda diskrimineerimisse.

Võrdõigusvoliniku poole võid pöörduda näiteks olukorras, kus oled ise kogunud etnilist diskrimineerimist või oled märganud, et teist isikut diskrimineeritakse. Võrdõigusvolinik võib anda juhiseid, nõuandeid ja soovitusi ning aitab diskrimineerimisjuhtumite korral lepitada.

Ministry of Economic Affairs
and Employment of Finland

Kotouttaminen.fi
Integration.fi

infoFinland.fi